

مروری بر قوانین بین‌المللی آب

حجت میان‌آبادی^۱

۱- گروه مدیریت منابع آب، دانشکده مهندسی عمران، دانشگاه صنعتی دلفت، 2628 CN، دلفت، هلند.

h.mianabadi @ tudelft.nl

خلاصه

از آنجاییکه آب برخلاف نفت هیچ ندارد، لذا برخی از تحلیل‌گران پیش‌بینی کرده‌اند که جنگ در قرن آینده، بر سر منابع آب و نه بر سر ذخایر نفت خواهد بود. افزایش چشم‌گیر مصرف آب و کمبود منابع آب، سبب شده است که بسیاری از کشورها به بهره‌برداری هر چه بیشتر از رودخانه‌های بین‌المللی و منابع آبی مشترک روی آورند. از اینرو پیش‌بینی می‌گردد که بحران کمبود آب، یک عامل کلیدی در تنش‌ها و تضادهای آبی در دنیا بویژه منطقه غرب آسیا خواهد بود. عدم آشنایی مناسب با قوانین بین‌المللی آب و اصول مختلف در بهره‌برداری از منابع آب مشترک بین‌المللی، می‌تواند به طور چشمگیری در افزایش تنش و تضاد بین کشورهای ساحلی یک رودخانه مشترک بین‌المللی موثر باشد. در این مقاله، چهار دکتترین مهم در خصوص نحوه حاکمیت و بهره‌برداری از رودخانه‌های مشترک مرزی معرفی می‌گردد. علاوه بر این، برخی از مهمترین قوانین بین‌المللی آب از جمله قوانین هلسنکی، پیمان ۱۹۹۷ سازمان ملل و قوانین برلین بطور مختصر معرفی و مورد بررسی قرار می‌گیرند. در پایان نیز، برخی از مهمترین چالش‌ها و مشکلات این قوانین جهت دستیابی به صلح پایدار و حل تضاد بین دولت‌ها و کشورها مورد بررسی قرار می‌گیرد. مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد که برخی از ابهامات و نقاط ضعف این قوانین، یکی از عوامل اصلی تنش‌ها و درگیری‌های سیاسی بین برخی از کشورها در بهره‌برداری مشترک از رودخانه‌های بین‌المللی بوده است.

کلمات کلیدی: قوانین بین‌المللی آب، رودخانه‌های بین‌المللی، مدیریت رودخانه‌های مرزی، چالش‌های سیاسی آب.

۱. مقدمه

علیرغم اینکه آب، به عنوان یک عنصر حیاتی، بیش از سه چهارم از سطح زمین را پوشانده است، اما تنها ۰,۰۰۰۰۰۶ درصد از آب‌های کره زمین و ۰,۲۶ درصد از آب‌های شیرین، قابل استفاده برای مصارف انسان‌ها می‌باشد [۱]. اما آنچه که مسأله کمبود منابع آب را بحرانی‌تر کرده است توزیع نامناسب و ناهمگون این منابع محدود بر روی زمین است. برای مثال، بیش از ۶۰ درصد از آب‌های شیرین قابل دسترس کره زمین در ۹ کشور: برزیل ۱۴,۲ درصد، روسیه ۹,۸ درصد، چین ۷,۲ درصد، کانادا ۷,۲ درصد، اندونزی ۶,۳ درصد، آمریکا ۶,۳ درصد، کلمبیا ۲,۸ درصد و کنگو ۲,۵ درصد می‌باشد [۲].

با توجه به کمبود منابع آب، رشد سریع جمعیت و نرخ رشد سریع مصرف آب، تا کنون آمار و پیش‌بینی‌های مختلفی در مورد میزان افزایش مصرف آب و بحران کمبود آب در آینده ارائه شده است. برای نمونه بدلیل انقلاب صنعتی، افزایش مصرف و رشد سریع جمعیت، مصرف آب شیرین از سال ۱۹۵۰ تا ۱۹۹۰ سه برابر و نسبت به اوایل قرن بیستم ۱۷ برابر و نسبت به سه قرن گذشته ۴۵ برابر شده است [۳،۴]. بر همین اساس، برخی آمارها بیانگر دو برابر شدن مصرف آب در ۴۰ سال اخیر بوده است و پیش‌بینی می‌گردد تا سال ۲۰۲۵ حداقل یک چهارم جمعیت کره زمین در کشورهایی زندگی خواهند کرد که با بحران جدی کمبود آب درگیر خواهند بود [۵]. بر اساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته توسط موسسات تحقیقاتی بین‌المللی، در سال ۲۰۲۵، یک میلیارد و هشتصد میلیون نفر از جمعیت زمین در مناطقی زندگی خواهند کرد که با بحران کم آبی مطلق و بیش از دو سوم جمعیت زمین با شرایط بحران متوسط و شدید کمبود آب مواجه خواهند بود [۶،۷]. علاوه بر این، برخی پیش‌بینی‌ها مؤید آنست که تا سال ۲۰۵۰ بحران کمبود آب در بیش از ۶۲٪ تا ۷۶٪ از کل حوضه‌های آبریز دنیا گسترش خواهد یافت [۸].

با توجه به بحران کمبود آب و افزایش رقابت در بهره‌برداری بیشتر از منابع آب مشترک، پیش‌بینی می‌گردد که بحران کمبود آب، یک عامل کلیدی در تنش‌ها و تضادهای آبی در دنیا بویژه منطقه غرب آسیا خواهد بود. از اینرو، عدم آشنایی مناسب با قوانین بین‌المللی آب و اصول مختلف در بهره‌برداری از منابع آب مشترک بین‌المللی، می‌تواند به طور چشمگیری در افزایش تنش و تضاد بین کشورهای ساحلی یک رودخانه مشترک بین‌المللی

^۱ گروه مدیریت منابع آب، دانشکده مهندسی عمران